

II. MURÁD SZULTÁN ÉS I. ULÁSZLÓ LENGYEL ÉS MAGYAR KIRÁLY 1444. ÉVI BÉKEKÖTÉSE

Az elbeszélő történeti források és a belőlük táplálkozó szakirodalom általában igen röviden emlékezik meg a békekötésekről és sokkal részletesebben tárgyalja a háborús eseményeket. Ennek ellenére a lengyel és a magyar történetírásban különleges megvilágítást kapott a Hunyadi János téli hadjáratát lezáró 1444. évi békekötés. Ennek oka nem magában a békekötés tényében keresendő, hanem abban, hogy a kortársaktól kezdve évszázadokon át mindenki értetlenül állt I. Ulászló szőszegése előtt, aki előbb megkötötte a békét II. Murád szultánnal, majd hamarosan megszegve azt, ellene támadt. A keresztény fegyverek Várna melletti vereségét és I. Ulászló halálát a középkor embere könnyen magyarázhatta a hamis eskütétel következményeként.

A korábbi történetírás Jan Długosz művét tartotta a kor legfontosabb forrásának.¹ Mivel a szerző nem volt személyesen jelen az eseményeknél, információi, különösen a békeszegés hátterének vonatkozásában, hiányosnak mutatkoztak. A kérdés alaposabb megértéséhez századunk történetírása sok új adattal járult hozzá. Ezek között elsőként kell megemlíteni Francisc Pall kolozsvári román történész munkáját, aki doktori disszertációjában először említette meg, hogy a békekötés első aktusa nem Magyarországon, hanem az Oszmán Birodalom akkori székhelyén, Edirnében zajlott le.² Ciriaco Pizzicollí (1391–1455 k.) humanista 1444-ben Moreában (Peloponnészosz-félsziget) járt, ahol még mindig a keresztény uralkodók tartották kezükben a hatalmat. Barátjával, a genovai származású, Galatában élő Francesco Drapperio-val Genova megbízásából 1444. május 22-én felkeresték az Edirne melletti török tábor, és a szultán elé járultak. Nemsokára megérkeztek a magyar király követei is, akiknek tárgyalásairól és magáról a békekötésről Ciriaco Pizzicollí levelei alapos adatokkal szolgálnak. Oskar Halecki lengyel történész a második világháború éveiben New Yorkban jelentette meg könyvét, amelyben nem csak azt kísérelte meg, hogy felmentse a békeszegés vádjá alól a lengyel és magyar királyt, hanem a Francisc Pall által ismertetett dokumentumokat is közzétette.³ Ezek az új adatok inspirálták Franz Babingert, hogy áttekintse Murád szultán „lemondása és a trónra visszatérése” körüli eseményeket, megállapítva azt, hogy a török

¹ IOHANNIS DLVGOSII... *Historicae Polonicae*. Libri XII. Lipsiae, 1711. 787–803. hasáb.

² FRANCISC PALL: *Ciriaco d'Ancona e la crociata contro i Turchi*. Bukarest, 1937. Bulletin Historique de l' Académie Roumanie, XX., ugyanakkor kiadásra került még: Velenii-de-Munte 1937. 62.

³ O[SKAR] HALECKI: *The Crusade of Varna. A Discussion of Controversial Problems*. New York, 1943. —A másolat rendelkezésemre bocsátásáért Stanislaw Strokának mondok köszönetet.

források tévedtek; II. Murád nem mondott le végérvényesen hatalmáról, csak ideiglenesen bízta azt Mehmed Cselebire, a későbbi II. Mehmedre a nyugati birodalomrész kormányzását, amíg legyőzte az Anatóliában ellene lázadó Karaman-oğlu Ibrahim bégget.⁴

A téma tárgyalásakor sokáig nem rendelkeztek a kutatók megfelelő török forrással. Egy szerencsés véletlennek köszönhetően 1949-ben Dél-Nyugat Anatólia egyik kis falvában megtaláltak egy XVIII. századi másolatban fennmaradt, de minden kétséget kizáróan XV. századból származó anonim krónikát, amelynek török címe *Gazavât-i Sultân Murâd bin Mehemmed Hân* (Mehmed Kán fia Murád szultán hadjáratai). A várnai csata körüli eseményekre vonatkozóan ez az egyik legkiválóbb török forrás, amelynek már két kiadása is napvilágot látott. Bizonyos párhuzamosságok az egyéb ismert anonim krónikásokkal, Chalkondülosszal és Kemal Pasazádéval arra utalnak, hogy a XV. században ismerték a művet, de úgy tűnik, hogy az ismert oszmán krónikák szerzői közül egyik sem aknáztta ki alaposan az adatait. Például az edirnei békekötés alább olvasható története a többi forrásból teljesen kimaradt. Kétségtelen, hogy a mű a keresztény forrásokat is kiegészítő információkkal rendelkezik. A kötet elején olvasható tartalomjegyzék szerint 71 lapból állt eredetileg, amiből a 66–71. lapok leszakadtak és elvesztek. A megmaradt részből a 25. és 30. lap szintén elveszett, ami sajnos a mi esetünkben gondot jelent, mert feltehetőleg ezeken is az edirnei török–magyar béketárgyalás leírása folytatódott. A kéziratban található pecsétek egyike szerint a művet valószínűleg 1744-ben másolta le egy az ulema osztályba tartozó, tehát az iszlám teológiával és vallásjoggal foglalkozó személy. A kéziratban két mű foglal helyet, az egyik a bennünket érintő Gazavâtnâme, a másik pedig „Mahmud pasa legendája” (*Mahmud pasa menakibnâmesi*). Ez utóbbiból hiányzik a legtöbb oldal. Ez a mű azonban eddig sem volt ismeretlen, több példánya megtalálható az isztambuli könyvtárakban. A kiadók véleménye szerint a szöveg szerzője az eseményeket közelről szemlélő kortárs személy volt.⁵

A felbukkanó új források termékenyítően hatottak a magyar történetírásra is, két fontos tanulmány született az eddig ismeretlen adatok felhasználásával. Elsőnek Engel Pál dolgozatát kell megemlítenünk, aki a Mályusz-Emlékkönyvben az ismert források adatai között feszülő kronológiai eltérésekből kiindulva a béke megkötésének hátterét tisztázta. Figyelemreméltó a tanulmányban Hunyadi János szerepének árnyalt bemutatása, aki a királyt rávette a török béke elfogadására saját jól felfogott anyagi előnye miatt: a törökkel való megegyezés fejében Brankovics György szerb despota visszakapta az országát és magyarországi birtokait átruházta Hunyadi Jánosra. A szerző a

---

⁴ FRANZ BABINGER: *Von Amurat zu Amurat. Vor- und Nachspiel der Schlacht Varna (1444)*. [Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante. München, 1962.] p. 128–157.; A fentiek a 136. lapon olvashatók. (A cikk eredeti kiadása: Oriens III, Nr.2 (Leiden 1950) p. 229–265.)

⁵ HALİL İNALCIK—MEVLÜD OĞUZ: *Gazavât-i Sultân Murâd b. Mehemmed Hân. İzladi ve Varna Savaşları (1443–1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâme*. Ankara, 1989. TTK VII–VIII. (A kiadók előszavából kiemelt információk.)

Gazavátnáma adatait is részben felhasználta, a krónika egyik kiadójának, Halil İnalcık-nak egy szerb nyelvű cikkéből átvéve azokat.⁶

A másik tanulmány Ágoston Gábor tollából született meg. A dolgozat címéből is kitűnően az 1444. évi követjárás körülményeit vette vizsgálat alá. Ehhez elsősorban az anonim török krónika adatait használta fel, amelyek lehetőséget nyújtottak a szerzőnek, hogy az edirnei és magyarországi tárgyalások menetét rekonstruálja. A tanulmány érdeme, hogy II. Murád török követét, Balta-oglu Szülejmánt azonosítani tudta és rövid életrajzát is megrajzolta. Ez olyan jól sikerült, hogy a Törökországban kiadott Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Törökországi Vallási Alapítvány-Iszlám Enciklopédiája) ötödik kötetében a *Baltaoğlu Süleyman Bey* címszóban adatait hasznosították.⁷

Az utóbbi években egy lengyel kutató, Dariusz Kołodziejczyk vette vizsgálat alá az 1444. évi békekötés történetét. Hosszabb távú terveiben szerepelt, hogy kiadja a török–lengyel békeszerződések szövegét.⁸ Talán ennek a szövegkiadásnak munkálatai során szembesült azzal a ténnyel, hogy a korábban használt forrásokban lévő békefeltételek és a szultán 1444. június 21-én I. Ulászló királynak küldött levelében lejegyzett békeponctok között ellentét feszül. Különösen igaz ez a lengyel urak I. Ulászlónak Piotrkówból küldött levelére, amelyben Szerbia Brankovicsnak való visszaadása és Vlad Drakul havasalföldi vajda vazallusi függésének lazulása mellett olyan irreális feltételek szerepelnek, mint Albánia feladása, 100 ezer arany forint fizetése, és 25 ezer főnyi segédhad küldése a magyar királynak.⁹ Végeredményként azt a következtetést vonta le, hogy a békekötés feltételeit a Pizzicolti gyűjteményében megmaradt I. Ulászlónak küldött szultáni levél tartalmazza, míg a régebbi szakirodalom által is ismert alkupontok nem más jelentenek, mint a keresztény fél „óhajának katalógusát”.¹⁰ A szultán levelének alapos elemzése után egy németországi turkológiai konferencián azzal a meglepő

---

⁶ ENGEL PÁL: *A szegedi eskü és a váradi béke. Adalék az 1444. év eseménytörténetéhez.* [Mályusz Elemér Emlékkönyv. (szerk.: H. BALÁZS ÉVA, FÜGEDI ERIK, MAKSAY FERENC) Bp. 1984. 77–96.

⁷ ÁGOSTON GÁBOR: *Az 1444. évi török követjárás. (Adalékok az 1444. évi török–magyar békekötés történetéhez.)* Történelmi Szemle 1986/2. 261–276.; *BALTAOĞLU SÜLEYMAN BEY.* (İdris Bostan) TDV. İslam Ansiklopedisi. V. İstanbul, 1992. 41.

⁸ DARIUSZ KOŁODZIEJCZYK: *Der Vertrag von Szegedin 1444. Ein Beitrag zur Geschichte der frühosmanischen diplomatischen Beziehungen mit den christlichen Staaten.* [Turkologie heute-Tradition und Perspektive. (Hrsg.: Nurettin Demir–Erika Taube) Materialien der dritten Deutschen Turkologen-Konferenz. Leibzig, 4–7. Oktober 1998. Harraschowitz Verlag 175–183.; A szerződéslevél szövege megtalálható HALECKI, 1943. 88–90. (Az idézett lapokon a levél két példánya olvasható két hasábra törölve.)

⁹ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti collectus opera Augusti Sokotowski.* Vol. I. Part. 1. Krakau, 1876. 140–144. idézve a szerző által: KOŁODZIEJCZYK, 1998. 180.

¹⁰ „Schon auf den ersten Blick wird deutlich, daß, während der »Pizzicolti-Brief« und die Chronik von Długosz in erstaunlicher Weise übereinstimmen, der Brief der polnischen Herren nur ein Wünschekatalog gewesen sein kann.” KOŁODZIEJCZYK, 1998. 180.; Meg kell jegyeznünk, hogy Thuróczy János krónikájában sem szerepelnek túlzásnak tartható békefeltételek: THURÓCZY JÁNOS: *A magyarok krónikája.* (ford.: HORVÁTH JÁNOS) Bp., 1978. 394.; JOHANNES DE THUROCZ: *Cronica Hungarorum.* (ed.: ELISABETH GALÁNTAI et JULIUS KRISTÓ) Bp, 1985. 250.

javaslattal állott elő, hogy ez a dokumentum nem más, mint a II. Murád szultán és I. Ulászló király között 1444. június 12-én Edirnében megkötött béke szultáni ratifikációjának (ahdnáméjának) latin nyelven megmaradt fordítása. Erre a kérdésre alább még visszatérek, annyit azonban már itt is el kell mondani, hogy saját vizsgálódásaim szerint is a török-magyar békekötések történetében az 1444. évi békekötés a legkorábbi aktus, amely esetében a források létrejötté körülményeire és a megállapodás pontjaira nézve részletes adatokkal szolgálnak.¹¹ Mind Engel Pál, mind pedig Ágoston Gábor tanulmányában utalást találunk arra nézve, hogy az értékes török forrás magyar nyelvű fordítása és kiadása előkészület alatt áll. Sajnos az eltelt több mint 15 év alatt a magyar kiadásra nem került sor.¹² Addig is, amíg egy teljes körű magyar nyelvű feldolgozás kiadásra kerül, a békekötésre vonatkozó legfontosabb adatokat tartalmazó részleteket az alábbiakban közlöm. A fordításhoz az ankarai szövegközlés második kiadását használtam, Halil İnalcık és Mevlūd Oguz latin betűs átiratát. A nehezebben értelmezhető szövegrészeknél azonban ezt összevettem a mellékletként közölt eredeti szöveg faksimiléjével. Mivel a fentebb említett két magyar nyelvű tanulmány a békekötés eseménytörténetére vonatkozó legtöbb új információt tartalmazza, nem tartottam fontosnak ezek megismétlését. Annál is inkább, mivel az adatok többsége a Magyarország történeti kronológiája első kötetében Engel Pál tollából szintén ismertetésre került. A szövegközlés bevezetésében csak a legfontosabb előzményeket érintem, amelyek segítenek a forrást az események sorába illeszteni. A szöveg értelmezése és az esetleges magyarázatok a lábjegyzetekben találhatók.

Mielőtt rátémek az anonim török forrás közlésére, vissza kívánok térni arra a fentebb nyitvahagyott kérdésre, hogy értelmezhetjük-e a Pizzicolligyűjteményben latin fordításban fennmaradt szultáni levelet az 1444. évi békekötés szultáni ratifikációjának. A problémát felvető Dariusz Kołodziejczyk szerint minden kétséget kizárólag igen. Állítása igazolását három oldalról próbálta alátámasztani.

Mivel a szerző maga is érezte, hogy az 1444. június 12-én írt szultáni dokumentum — összevetve a korból megmaradt más európai országoknak küldött szerződéslevelekkel — mind felépítésében, mind tartalmilag túlságosan egyszerű, ezért állítása bizonyítására először *diplomatai* fogódnót keresett. Alaposabb vizsgálódás nélkül elfogadta Hans Theunissen véleményét, miszerint a korai oszmán időben a magyar- és lengyel-török szerződéslevelek a velenceiekénél és raguzaiaknál sokkal egyszerűbb szerkesztésűek voltak.¹³ A holland kutató 1991-ben megvédett doktori disszertációjában kiadta az oszmán-török-velencei államszerződések (*'ahdnâme*) szövegét 1482–1641 között. Ered-

---

¹¹ PAPP SÁNDOR: *Türk-Macar Diplomatik Münasebetleri Başlangıçtan Ortaçağ Macar Krallığı Düşmesine Kadar*, Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyonumu İzmir, 8–9. Nisan 1999. (kiadás előtt)

¹² ENGEL, 1984. 87. o. 21. jegyzet; ÁGOSTON, 1986. 261. o. 2. jegyzet. A kiadáson HÖVÁRI JÁNOS dolgozott.

¹³ KOŁODZIEJCZYK, 1998. 177.; HANS THEUNISSEN: *Ottoman-Venetian Diplomats: The 'ahd-names. The Historical Background and the Development of a Category of Political-Commercial Instruments together with an annotated Edition of a Corpus of Relevant Documents*. Dokt. Diss. Utrecht, 1991. 237–238.

ményeit a korai oszmán szerződéslevelek tipológiai szempontjából, mint alább is látni fogjuk, komolyan kell vennünk. Ennek ellenére nem tudom elfogadni, hogy a korai török–magyar szerződéslevelek általában a megállapodás „pontjait” érintő részben, az úgynevezett *dispositio*ban egyszerűbbek lettek volna. A Mohács előtti időből négy szerződésszöveget ismerünk, két török (1488, 1503) és két latin nyelvű (1503, 1519) példányból.¹⁴ Ezek közül az 1503. évi szerződéslevelet emelem ki, amelyben a háborút lezáró békekötés feltételei mellett részletes kereskedelmi pontokat, a török–magyar határ várainak teljes felsorolását, a vazallus államok jogállását és adófizetését stb. is megtaláljuk. Ezek alapján a szóbanforgó irat a nyugati vagy a levantei ahdnámékhoz viszonyítva semmilyen jelentős eltérést sem mutat.

Második lépésként a lengyel kutató olyan dokumentumot próbált keresni, amelyet a szakemberek török ahdnáménak tartanak, a felépítése azonban hasonló az 1444. évi szultáni levélhez. Ilyen iratot a varsói levéltár török gyűjteményében talált, amelynek az a jellegzetessége, hogy a török fővárosban latin nyelven íródott és arany színű szultáni névjeggyel (tugrával) hitelesítették.¹⁵ Megállapítást nyert, hogy az oklevél szerkezeti elemeiben (*intitulatio, inscriptio, expositio-narratio, dispositio, sanctio, datatio és locatio*) a két összevetett okmány csak egy fontos elemben tér el: egyedül az 1444. évi levélben említik a keresztény félhez jövő török követet, aki megesketteti a királyt. Ezt a különbséget könnyen magyarázhatjuk azzal, hogy ha a béke végleges megkötése az oszmán fél székhelyén történt, akkor ez a szerkezeti elem — logikusan — kimarad a szövegből. Ennek ellenére a tárgyalt dokumentum szerződéslevélként való típusmeghatározásával szemben több diplomatikai érv állítható. Első pillanatban arra a kérdésre kell választ találni, hogy a levél eredetileg milyen nyelven született meg. Oskar Halecki kiadásából átvett szövegvariánsok közül a jobb fordításnak tartható második változat segít ebben. Osztom Kołodziejczyk véleményét, hogy például a havasalföldiek

---

¹⁴ 1488. évi béke Mátyás király és II. Bajezid között. (török nyelvű) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA.) E. 5861. Kiadásai: HAZAI GYÖRGY: A Topkapu Szeráj Múzeumának magyar vonatkozású iratai. Levéltári Közlemények 26 (1955) 294–295.; HAZAI GYÖRGY: Urkunde des Friedensvertrages zwischen König Matthias Corvinus und dem türkischen Sultan 1488. [Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung (Steinitz-Festschrift). Berlin, 1965.] 141–145.; 1503. évi béke II. Bajezid és II. Ulászló között. (török nyelvű) TSMA. E. 7675. Kiadása nincs, több helyen megjelent a fényképe: TAYYIB GÖKBILGIN: Korvin Mathias (Mátyás)ın Bazeyid II.e Mektupları Tercümeleri ve 1503 (909) Osmanlı-Macar Muahedesinin Türkçe Metni. Belleten 22 (1958) III–XI. tábla.; MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU: Osmanlı Belgelerinin Dili. (*Diplomatik*). İstanbul, 1998, Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı p. 459–460. Ekler 39a–b.; A fenti béke magyar ratifikációja latinul: MOL. DL. 30498. Kiadása: THALLÓCZY LAJOS—HORVÁTH SÁNDOR: Jajcza (bánság, vár és város) története. *Codex Diplomaticus Partium Regno Hungariae Adnexarum (Banatus, Castrum et Oppidum Jajcza)*. Bp, 1915. p. 167–170.; A teljes szöveg JOSEPH VON HAMMER-PURGSTALL kiadásában jelent meg: *Geschichte des Osmanischen Reiches*. II. Pest, 1828. p. 616–620.; 1519. I. Szelim és II. Lajos közötti béke latin nyelvű magyar ratifikációja: MOL. DL. 24393. THALLÓCZY LAJOS—HORVÁTH SÁNDOR: Magyarország melléktartományainak okmánytára. III. Alsó-Szlavóniai okmánytár. (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék.) 1277–1710. Bp. 1912. p. 279–286.; A szerződéslevelekről a Türk–Macar Diplomatik Műnasebetleri ... c. előadásomban szóltam részletesebben. L. a 11. lányszegyet alatt.

¹⁵ KOŁODZIEJCZYK, 1998. 178.

említésekor használt *Flaccorum* kifejezés a *Velacho* helyett a török *Iflak* szó latinositott változata, tehát az eredeti szöveg török lehetett.¹⁶ Amennyiben ezt elfogadjuk, az a kérdés merül fel, hogy a szerződéslevelet milyen oszmán-török irattípusban fogalmazták meg. Fekete Lajos diplomatikája szerint csak *nâme*-típus jöhet szóba. Ennek ellenére az ismert latin fordításokban hiába keressük ennek az irattípusnak az elemeit. Ezek közül legfeltűnőbb, hogy az *intitulatioból* hiányzik a szultán címeinek és birtokolt területeinek a felsorolása.¹⁷ Halil İnalçık az angol kiadású iszlám enciklopédia *İmtiyâzât* címszavában megjegyzi, hogy az Oszmán Birodalomban azt a szerződéslevelet, amely privilégiumokat ruház rá valamely közösségre, államra, *berât* formában állították ki és *nişân*nak nevezték.¹⁸ A *berât* az oszmán kancelláriai gyakorlatban az általános privilégiumlevél, amellyel az összes állami kinevezés, a legkisebb várkatonától a nagyvezírig bezárólag, lebonyolításra került. A *nişân* jelentése eredetileg a szultáni kézjel, a tugra volt, mivel azonban a *berât*ok jelentős része a *nişân* szóval kezdődött, átment az irattípus megjelölésére is (pl. nişân-i şerif-i 'âlişân-i sâmi-mekân-i sultânî ve tuğra-yi garrâ-yi gihân-sitân-i hâqânî hûkmi oldur ki [A nemes, hírneves és magas rangú szultáni nişân és a tündöklő világhódító hákâni tugra parancsa az, hogy ...]. Végigtekintve a Theunissen által feldolgozott velencei-oszmán szerződésleveleken, megállapítható, hogy minden török nyelvű példány *nişân* formában íródott. Ugyanilyen szerkesztési elv figyelhető meg az 1503. évi török–magyar békeokmányánál is. Feltételezésem szerint az 1444. évi szultáni békedokumentumnak is *nişân*-típusúnak kellett lennie. Ez alapján azonban le kell szögezni, hogy a szultáni levél latin fordítása nem mutat szerkezeti hasonlóságot a *nişân*-típussal. Ha mégis azonos lenne az 1444. évi békeszerződéssel, akkor alapos a gyanúnk, hogy nem szó szerinti fordítással állunk szemben.

A szultáni levél szerződéslevélként való elfogadtatásának harmadik lehetséges módja magának a szövegnek a vizsgálata. Kołodziejczyk meggyőzően emelte ki, hogy többször előfordul a *hoc pacto* kifejezés, amely a szerző feltételezését támasztja alá.

A fent leírtakhoz néhány megjegyzést kell tennem. Az oszmán-európai békekötések esetében nem lehet minden államra vonatkozó egységes sémát találni. Látva azonban a XV–XVI. század fordulóján kiállított velencei és magyar szerződésleveleket — a fenti elemzés dacára is — némi hiányérzetünk maradt a tárgyalt szultáni levéllel kapcsolatban. Különösen igaz ez akkor, ha tudjuk, hogy az 1444. évi béke megkötése után olyan nagyjelentőségű döntés született, mint a két legfontosabb szerb vár, Szendrő és Galambóc átadása. A lengyel kutató könnyedén átlépett ezen a ponton, mondván, hogy az átadott várakról részletes listát mellékelhettek a szerződéslevél mellé.¹⁹ Ismerve azonban, hogy az 1503. és 1519. évi békék milyen alaposan szólnak a határ helyzetéről, részletes listát adva magában a békeokmányban a keresztény és török várakról, a fenti

---

¹⁶ KOŁODZIEJCZYK, 1998. 177.

¹⁷ FEKETE LAJOS: Bevezetés a Hódoltság török diplomatikájába. Bp., 1926. XXVIII–XXIX.

¹⁸ HALIL İNALÇIK: İmtiyâzât, The Encyclopedia of Islam, New Edition III. London–Leiden, 1971. 1179.

¹⁹ KOŁODZIEJCZYK, 1998. 181.

magyarázatot nehezen fogadhatjuk el. Ezenkívül problémák merülnek fel a szultán esküjével is. A magyar-török szerződéslevelekben nagyon hasonló szultáni esküformát találunk, amelyeknek a vázlata a következő: a szultán megesküszik a mennyet és a földet teremtő Istenre, Mohamed prófétára, a 124 ezer prófétára, akik megelőzték Mohamed eljövetelét, és akiken keresztül Isten eljuttatta az égből a szent könyveket, az apjára és a fiaira, az útra, amin jár és a kardra, amelyet derekára köt, hogy a szerződés feltételeit betartja.²⁰ Mindezekből a esküpontokból a tárgyalat levélben semmit sem találhatunk. Az ismert forrásokból, illetve az 1444. június 12-én keletkezett levél szövegéből nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy valóban megegyezik-e a szultáni ratifikációval. Három lehetséges megoldás jöhet számba.

1. Ha a tárgyalat dokumentum az 1444. évi II. Murád és I. Ulászló között kötött béke szövege, akkor is feltételezhető, hogy a két megmaradt példány fordítói egy hiányos dokumentumból dolgoztak, amelyben egy sor békepont nem volt lejegyezve. Ha elhisszük, hogy az ismertetett levél a török-magyar békeokmány teljes szövege, akkor el kell fogadnunk a korábbi szakirodalom véleményét, hogy a szultán és Brankovics különbékét kötött.²¹ Ekkor a területek átadása részletesen ebben az okmányban került lejegyzésre.

2. Ha nem fogadjuk el Kołodziejczyk nézetét, akkor a szultáni levelet tarthatjuk a részletes ahdnáme kísérelvének, ekkor azonban az irattípusa nem lehet *nişân*.

3. Utolsó javaslatként még az a feltételezés sem tűnik lehetetlennek, hogy a tárgyalat dokumentum egy előzetes szerződéslevél, amelyet azután részletesebb és díszesebb ratifikációra, a török fél részéről nagyúri szerződéslevélre, '*ahdnâme-i hümayûnra* cseréltek ki. Ennek a szokásnak a továbbélését találnánk meg abban a XVII. század eleji eljárásban, miszerint a két fél követei egy ideiglenes, de mindkét fél részéről aláírt megállapodást, úgynevezett *temessüköt* állítottak ki, amelyet később kicseréltek a ratifikációkra.²²

Mivel Oskar Halecki iratkiadása Magyarországon nehezen beszerezhető, úgy döntöttem, hogy a tanulmányom mellékleteként a szultáni levél mindkét megmaradt változatát magyar nyelven közzéteszem. A fordítás a Szegedi Levéltár munkatársának, Dr. Farkas Csabának a munkáját dicséri.

---

²⁰ TSMA. E. 7675. 83–87. sor. (1503. évi török–magyar béke); TSMA. E. 5861. 31–34. sor. (1488. évi török–magyar béke) Kiadva: HAZAI, 1955. 295.

²¹ BABINGER, 1962. 136.

²² Mehmed Zeki Pakalın: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. III. İstanbul, 1972, p. 453.; Ludwig Fekete: Türkische Schriften aus dem Archive des Palatins Nicolaus Esterházy 1606–1645. Bp, 1932. 15, 222. Nr.: 3.

**A Gazavât-i Sultân Murâd b. Mehemmed Hân. című török krónika
1444. évi békekötésekkel foglalkozó részletei
(Ankara, 1989². p. 29–33; 35.)**

[Az ismertetésre kerülő török forrás nem emlékezett meg a korábban, 1444. januárjában Magyarországra küldött szultáni békeküldöttségekről. Az alábbi részlet azzal az eseménnyel kezdődik, amikor a téli hadjáratból hazatérő magyar sereg Nándorfehérvárra érkezik. A király összehívja az előkelőket, hogy döntsenek az előttük álló teendőkről. A névtelen török szerző a hadjárat eseményeit a saját szempontjukból kedvezőbbnek mutatja be, a keresztény sereg téli visszavonulását szégyenteljes futásnak, az alábbi béketárgyalások felvételét a magyar fél alázatos kérelme eredményének tulajdonítja.]

De amikor a rosszakaratú király Belgrádba ért, néhány nap múlva parancsot adott, hogy minden bán és herceg gyűljön össze egy helyre, és elkezdtek törvényt tartani. Mindnyájan elmondták a véleményüket. A szólás joga a despotára került. Az átkozott despota remegő hangon beszélni kezdett: „A ti összes szavatok üres fecsegés, én már [előre] tudtam és sokszor elmondtam nektek, hogy ennek a dolognak mi lesz a vége. De mit tegyék, ha a szavamat nem vették figyelembe. Sőt Jankó²³ zsupán a mi jószándékunkat kétségbe vonta (*hatırzımıza urub*) azt állítván, hogy *'a török a te vejed, az ő kardját előhúzva ijesztgetsz bennünket'* és ezzel megakadályozta, hogy intézkedni tudjunk. Ezért történt így, ez az én véleményem. Az Isten ismét megsegített bennünket, hogy Belgrádot még egyszer megláthattuk. De ez a dolog nem marad ennyiben. Mivel az alvó kígyó farkára léptünk, most megláthatjátok, hogy ez a török biztosan már korán, a tavaszi kikeletkor Belgrádot [megtámadva] a fejünkre háborút fog hozni, elragadja a mi lányainkat és fiainkat, sebeinkre újabbakat halmoz. Szükséges, hogy ennek az előkészületeihez lássunk, mert ez a török korábban tartott tőlünk, de most megtépázta szakállunkat, és egyáltalán nem vesz bennünket semmibe. Azonnal tegyetek meg mindent, amit csak megtehettek.” Az elmondottak megérintették a rosszakaratú királyt, aki így szólt: „Ennek a dolognak úgy kell lennie, hogy a környező területekre leveleket írunk és össze kell gyűjtenünk a seregeinket, a török területére pedig kémeket kell küldenünk, hogy lássák és jelentsék nekünk, hogy a török mekkora sereggel jön ellenünk. Ha másként nem megy, akkor általános hadfelkelést hirdetünk, Jankót Belgrádba helyezük, mi pedig szembe állunk a törökkel. Ha az Isten segítene és a törököt megsemmisítenénk, akkor Jankót is kihozzuk Belgrádból és a török hátába támadva az egészet összetörjük, továbbvonulva pedig bevesszük Edimét és ezáltal az egész Rumélia a mi kezünkbe kerül.”

Jankó, akinek tetszettek a király ezen intézkedései, meg is jegyezte: „Királyom, a dolog [pontosan] így áll.” Ezután a király ismét a despotára nézett, és megkérdezte: „Hát te mit mondasz?” A despota azt válaszolta: „Királyom, jó intézkedéseket hoztál, nézzük meg és számoljuk ki, hogy ha már a mai napon nekiállunk katonaságunk kiállításának, a hadseregünk hány nap múlva lesz felkészülve?” Erre számoláshoz fogtak. Amikor azt válaszolták, hogy „hat hónap múlva a seregünk készen áll”, a despota így

---

²³ Hunyadi János

folytatta: „Ő királyom, nyárig, a fű kinövéséig mennyi idő van még?” Erre azt felelték, hogy ötven, hatvan nap van még addig. A despota ekkor így szól: „Királyom, a török nem fogja eltűrni, hogy katonaságunkat kiállítsuk és felkészüljünk. Legkevesebb ötven, hatvan vagy hetven nap múlva itt fogjátok tudni, mivel a török már ezen a télen felkészült. Amint a fűvet meglátja, amint a fű a földből kibújik, azonnal ránk tör a túldalról. Már most is eljött volna, de a török nem számol velünk rosszul. Ő is tudja, hogy ha most jönne ide, a falvainkban lévő szénát és árpát egyesek közülünk elszállítanák, mások pedig tűzre vetve elégetnék. Ezután az állataik mit ennének? Ezért ők nyáron fognak kivonulni. Láttátok ugye, hogy milyen élelmiszert találtunk mi ott, miután télen mentünk és ők az összes falut és várost felégették?” Hosszasan, hosszasan beszélt, majd a király így szól: „Mivel korábban nem hallgattunk a szavaidra, ebbe a helyzetbe kerültünk. De tudjuk, hogy Te egy tisztos öreg ember vagy, az Isten kedves szolgája, de ami történt, már megtörtént. Most az a fontos, hogy a jelenre vonatkozóan keressünk megoldást. Keresd meg azt miértünk.”

A [király] szavaira az átkozott despota így szól: „Most erre az a megoldás, hogy nehogy ismét gondatlanságot kövess el, küldj a környékre embereket a had összegyűjtése végett, utána pedig a nálam lévő török foglyot²⁴ a legtisztelietreméltóbb módon meg kell vendégnünk, adnunk kell neki lovakat, egy csomó aranyat és díszruhákat és szabadon kell bocsátanunk. Menjen csak el ez a török, ami után mi is kirendeljük mindkettőnk követeit, akik az Oszmánfi szakállához érkeznek, és mindhárman alázasatosan könyörgünk és azt kérjük, mondván, hogy a mi bűneinket bocsássa meg és számomra Szendrőt (Semendire) és Galambócot (Gügercinlik) kérjük. Remélem, hogy az Oszmánfi ezt elfogadja. Mivel ők jóindulatúak, a kegyelmet kérőre nem rántanak kardot és a [hozzájuk] menekülőt nem üldözik el. Magatok is látni fogjátok, hogy ha az Isten jóindulatú lesz irányunkban és az Oszmánfi velünk megbékülne, akkor semmi ilyen dolog nem történik. Ha Szendrőt nekünk adományozza, jó lesz, ha nem adományozza nekünk, akkor is jó lesz. Bárcsak egyedül a békesség megmaradt volna!” — mondta. Ezen összes intézkedését jóindulattal fogadták és Mahmud bég²⁵ irányába sokféle jószándékot és jóindulatot mutattak, pompásan felnyergelt lovakat adtak neki és szabadon bocsátották. Ő pedig egyenesen a padisahhoz vévén az irányt távozott. Eközben azonban a nyomorult hitetlenek ajándékokat állítottak össze és néhány hitetlent a padisah őfelségéhez küldtek. Miközben a követek ettek, ittak, meg-megszállva közeledtek, a világ menedékhelyéül szolgáló padisah őfelsége egyik nap dívánt tartott, és a szégyenyek és elesettek ügyeinek vizsgálata közben Turahan bégre²⁶ vetette a tekintetét, és

---

²⁴ A fogoly Mahmud Cselebi, a szultán sógora. 1444. január 2-án Kunovica hágónál került (Şehirköy=Pirot és Niş között) a magyarok fogságába. Az első követség a béke mellett az ő kiszabadításán fáradozott. BABINGER, 1962. 130–131.; ÁGOSTON, 1986. 262–263.; ISMAIL HAKKI UZUNÇARŞILI: Çandarlı Vezir Ailesi. Ankara, 1988. 97.

²⁵ L. a 24. lábjegyzet

²⁶ Turahan béget okolták a hadjárat sikertelenségéért. Több esetben szembeszállt a szultánnal, és állítólag kapcsolatot tartott fenn Brankovics Györggyel is. ÁGOSTON, 1986. 269.

még ugyanabban az órában Balta-oğlunak²⁷ parancsot adott, miszerint „Turahan béget fogd el és hozd a dívánom elé.” Ennek megparancsolása után a kapidzsi basi (Balta-oğlu Szülejmán) pedig elfogta Turahan béget, és a padisah parancsára börtönbe vetette. Kaszim pasa²⁸ a ruméliai beglerbég azonban azt mondta, hogy „Turahannak titkos barátai is vannak, akiket szintén meg kell büntetni” és Halil pasának,²⁹ a nagyvezírnék erről igen sokat beszélt. Halil bég erre azt válaszolta, hogy „Nézd pasa testvérem, a fej távoztakor a láb már nem képes megállni.” Kaszim pasa erre azt mondta, „mivel ez így van, Ruméliából tegyetek le engem (tégy engem mázullá), és adjátok oda másnak. A padisah legyen egészséges, nem fogunk hivatal nélkül maradni.” A világ menedékhelyéül szolgáló padisah öfelsége Ruméliát Sáhin pasának³⁰ adta, és megparancsolta, hogy Turahant vigyék Tokat várába és vessék fogságra. A kapidzsi basi pedig Turahant Tokatba vitte és börtönbe vetette. A mi történetünk azonban ott tartott, hogy a nyomorult hitetlenek Mahmud béget szabadon engedték és útra bocsátották. Egyik nap Mahmud bég megérkezett Edimébe. A világ padisahja nagyon örvendezett és megkérdezte tőle, hogy „Hogyan történtek a dolgok és miként szabadultál meg?” Erre Mahmud mindent elmesélt részletesen a padisahnak, amit csak látott és hallott, és ilyen élvezettel és szeretettel beszélgetett vele a padisah. ...

Az egyik nap túlfelől, a hitetlenek felől megérkeztek a követek és bevonultak Edimébe. Majd pedig a pasákhoz jövén alázatosan könyörögtek. A pasák azonban nem törődtek a követekkel, sőt még figyelemre sem méltatták őket. Néhány nap múlva a követek Halil pasa öfelségéhez is elmentek, amikor azonban a kezét és a ruhája szegélyét megcsókolták és kéréseiket benyújtották és könyörögtek, a pasa három napon keresztül figyelmet sem fordított rájuk, majd pedig azt mondta a követeknek: „[Nem] ártom bele magam ebbe az ügybe, mert nem vagyok képes ezt a padisahnak ismertetni. Mivel a padisahom ezekre a hitetlenekre megharagudott, most hogyan is fogadná el ezt? Az iszlám sereg csapatonként érkezett és egy hatalmas sereggé vált. Lehetetlen, hogy ha a padisah ezt a sereget felállítja és megérkezik velük, akkor azokkal az átkozottakkal ne ütközzön meg.” Így gondolkodott és még három napon keresztül hatalmaskodott

---

²⁷ Balta-oğlu Szülejmán kapidzsi basi méltóságot töltött be. A magyarországi követsége után Hamidili szandzsákbégi méltóságát szerezte meg, s ekkoriban harcolt a lázadó Karamánia ellen. Később rövid ideig az oszmán flotta élére került mint kapudán pasa. Konstantinápoly ostromakor nem tudta megakadályozni, hogy a városba genovai és bizánci hajók lőszert és erősítést vigyenek. Ezért a szultán elcsapta. Egyes források szerint hamarosan elhalálozott, más adatok szerint azonban még 1455-ben is élt. ÁGOSTON, 1986. 273–274.; TDV Islám Ansiklopedisi V. Istanbul, 1992. 41. (A Baltaoğlu Süleyman Bey címszót İDRİS BOSTAN írta.)

²⁸ Kaszim pasa I. Mehmed lányát vette feleségül. Kasztamonu és Kengiri helytartója volt. A szultán halála után 1444-ben elvette II. Murád lányát. II. Murád korszaka utolsó éveiben hunyt el. MEHMED SÜREYYA: *Sicill-i Osmanî. Osmanlı Ünlüleri*. III. Istanbul, 1996. 874–875.

²⁹ Csandarlı Halil pasa, II. Murád és később II. Mehmed nagyvezíre. Konstantinápoly elfoglalása után az ifjú szultán kivégeztette. UZUNÇARŞILI, 1988. 67–84.

³⁰ Sahábeddin Sáhin pasa (vagy Kula Sáhin pasa) II. Murád idején Rumélia beglerbégje lett, majd leváltották. Az elbeszélések szerint hitharcban esett el. SÜREYYA V., 1996. 1562.

velük. A követek azonban ismét eljöttek és Halil pasa a világ menedékhelyéül szolgáló padisah öfelségének kifejtette, hogy ezek a békéről beszélnek, később pedig a követek az arcukat a földhöz dörzsölték, és amikor ismét Halil pasához könyörögtek, ő azt válaszolta: „Jól van most már, a rátok való tekintetből említsük meg a padisahomnak!” Egy nap a padisah dívánba rendelte a követeket, akikkel megcsókoltatták a földet. Ezután Halil pasa a világ menedékhelyéül szolgáló padisahnak a következőket mondta el: „Padisahom, ezek itt követek, és egyetlen követet sem lehet felelősségre vonni, padisahom ezek itt megbízhatóak. Szükséges, hogy választ adjunk és visszaküldjük őket.” Ezen kijelentése után parancs született arra, hogy a leveleiket vegyék át tőlük és olvassák fel őket. Így hangzott: „Padisahom, Te aki Mekka és Medina sultánja vagy, én pedig Magyarország királya és Jézus követője vagyok. Uralkodóm (hunkárim), tudatalanul elköveztünk egy dolgot, beismerjük bűneinket. Ha mi meg is tettük, ti ne tegyétek meg. Nálatok van a kegyelem teljessége. Padisahom, ha mi irántunk nem is könyörölnél meg, legalább az alattvalókat részesítsd kegyelemben, hogy ne legyen a rája a porba taposva. Ámbár vakmerőség volt, amit tettünk, de belátjuk saját korlátainkat. Az a kérésünk most a padisahunktól, hogy adományozzátok ismét a nagy despotának Szendrőt és Galambócot, és a veletek való barátság létrejötte után kereskedőink ismét a korábbiakhoz hasonlóan jöjjenek és menjenek, a barátaitoknak barátja, az ellenségeiteknek ellensége leszünk.”³¹ A levelet ezzel befejezték. Akkor, amikor a padisah a levelet meghallgatta, majd pedig a követ által hozott ajándékok is átadásra kerültek, a követ elhagyta a padisah dívánját. Ekkor a világ menedékhelyéül szolgáló padisah a pasák arcába nézett és megkérdezte: „Mit mondtok tehát arra, hogy ez a hitetlen békét akart? [Ellenben] Szendrő várát kérte, mit tanácsoltok erre?” A pasák ezt válaszolták: „Padisahom, ez a dolog semmilyen más dologhoz nem hasonlítható, adj ki díván parancsot, hogy a katonák közül mind a kicsik és a nagyok, mind a janicsártestület népe (ocak halkı) gyűljön össze és tárgyaljon arról, hogy noha ezek a hitetlenek békülni óhajtanak, de egy-két várát akarnak. Ezt nem lehet tárgyalás nélkül elrendezni”, mondták ... (itt hiányzik az eredetiben a 30. lap), ... nem áll meg.

Miközben a pasák úgy döntöttek, hogy: „A békét mielőbb el kell fogadni, és a kereskedés megerősítése is jónak tűnik”, mindnyájan egy helyre gyűltek össze, és a követet is ide hozatták: „Nézd követ, jól van, ennek a dolognak az [elintézését] mi magunkra vállaljuk, oly módon, ahogyan Te akarod, megszerezük a padisah beleegyezését és megbékítjük őt. Azonban nekünk is vannak javaslataink. Ha így áll a dolog, legyen így, és ne legyen másként! Ne legyen a távozásod késleltetve, hogy a dolgaidtól ne maradj távol és mi se halasszuk el a mieinket, mivel a nap estefelé jár, és mi mindnyájan hadjáratra indulunk, az előkészületeinket ne akadályozd.”³² Amint ezeket

---

³¹ Ágoston Gábor felhívta a figyelmet arra, hogy a fent idézett levél mind stílusában, mind pedig tartalmában a krónikás szüleménye. ÁGOSTON, 1986. 268.

³² A szövegből kiderül, hogy a pasák egy hadjáratra való elindulás előtt álltak. Ennek tudható be a magyar követséggel szembeni viszonylagos nagylelkűség. A békekötés után a török sereg elindult a Dardanellákon keresztül Ázsiába, hogy megmérkőzzön a lázadó Karamániai Ibrahim béggel. Ba-

mondták, a követ így szólt: „Parancsoljatok, mi az óhajotok?” A pasák így szóltak: „Ha a Ti királyaitok, mind a despota, mind Jankó és mind maga a király (!) megesküdné, ez nagyon szép lenne, ha azonban nem lesznek állhatatosak abban, amelyre megesküdvé a becsületüket feltették, azonnal időre készen legyetek, hogy a mai naptól hatvanöt napra Belgrád alatt jó emlékezettel beszélhessünk, ahol a dolog kétségtelenül el fog dőlni. Ha nem ebben az évben, akkor a jövő évig, ha abban sem, akkor egy újabb évig, a végítélet napjáig fog ez a háború eltartani.” Ezt hallva a követ magára vállalta, hogy a királyok esküt fognak tenni. [Eldöntötték, hogy] Balta-oğlu Sülejmán nevű személyt fogják követségbe küldeni, és a pasák így szóltak: „Mi a padisahhoz megyünk és reméljük, hogy ily módon lesz elfogadva, ahogyan mi a dolgot láttuk.” Felosztatva a [gyűlést] a padisah elé jöttek, ahol az ügyeket egyenként ismertették, és tudatták a padisahnal, hogy Balta-oglut fogják követségbe küldeni, ennek megfelelően a padisah is parancsot adott ki. A követek és Balta-oglu elindultak Magyarország irányába és távoztak. ...

Mivel azonban a követek és Balta-oğlu követi megbízatással innen [már korábban] Magyarországra távoztak, egyik nap a követek és Balta-oğlu a szerencsétlen hitetlenek székvárosába³³ megérkeztek és bevonultak. Néhány nap múlva Balta-oglut a király elé vitték. A király így szólt Balta-oğluhoz: „Te miféle ember vagy, minek jöttél ide? Vagy árut vásárolsz és kereskedelmet folytatasz?” E szavak után Balta-oğlu így válaszolt: „Azt állítjátok rólam, hogy kereskedőre hasonlítok. Én azonban kereskedő nem vagyok. Mostanában követet küldtetek a padisahunkhoz, és békéért könyörögtek. Padisahom pedig engem küldött ide, hogy nézzem meg, hogy mi a válaszotok, és hogy erről a padisahnak biztos hírt vigyek. Nem azért jöttem, hogy könyörögjek nektek, és padisahom sem esdekel előttetek. Dicsértessék az Isten és az Ő jótéteménye!³⁴ A padisahomnak most nagyon sok katonája van, oly nagy mennyiségben gyűlt össze az iszlám had, hogy számukat csak Allah tudja. Ha a ti óhajotok ismét a háború lenne, a kardok készen állnak, azonnal, ahogy a padisahtól jelet látnak. Azért jöttünk ide, mert biztos hírt óhajtunk. Vagyis nem a ti látásotok kedvéért jöttem ide!” A despota felkelt a helyéről és Balta-ogluhoz lépett és a szállására ment. A despota nagyon könyörgött, hogy „számomra van-e valamilyen megoldásod? A padisah Szendrőt ismét nekem adományozza-e?” Balta-oğlu így válaszolt: „A padisah válasza itt van nálam. Ha most az óhajom szerint cselekedtek és Te, a király és Jankó mind a hárman megesküdtök arra, hogy velünk nem fogtok háborúzni, akkor rajtam keresztül a ti kéréseitek meg fognak valósulni, más esetben azonban megoldás nincs. Neked nemhogy várat [nem adnak], hanem még arra sem leszel képes, hogy oda nézz!” Ezt hallván a despota ismét a király elé járult és a helyzetet részletesen elmondta neki: „Ha mindhárman nem esküszünk

---

binger szerint 1444. július 12-én átkeltek a tengerszoroson, egy hónappal az edirnei megállapodás után. BABINGER, 1962. 136.

³³ Itt téved a török krónikás, a béketárgyalások Szegeden folytak. A szerződés megerősítésére és a király esküjére Nagyváradon került sor 1444. augusztus 15-én. ENGEL, 1984. 93-94.

³⁴ el-hamdü lilláh ve-l-minnet (arab)

meg, akkor a dolog nem fog menni, a török készen áll, ránk tör, s akkor már nem is lehet neki választ adni." Ekként tárgyaltak. A következő nap Balta-oglut ismét a király palotájába hozták és helyet mutattak neki. Balta-oglu leült. Ezennel a király így szólt: „A padisahtól mi Szendrő várát kértük a nagy despota számára. A várakat kiürítvén át tudod adni a despotának? Vagy pedig ismét jelentened kell a padisahnak?” Szavaira Balta-oglu ezt felelte: „Nézd királyom, ha a javaslatot, amelyet nektek tettem, véghez viszitek, vagyis mindhárman megesküdtek, az óhajotok részemről elfogadásra kerül, egyébként más megoldás nem létezik.” Ezen átkozottak mindhárman súlyos esküt tettek és szerződésleveleket (*'ahd-nāme*) állítottak ki és Balta-oglungnak adták át. Miután pedig arany gurusokkal és más értéktelen ajándékkal Balta-oglut kielégítették, a rosszszándékú despotával együtt elindult és Szendrőt kiürítette neki átadta,³⁵ majd pedig a világ menedékhelyéül szolgáló padisahhoz visszatért.

Melléklet

II. Murád szultán levele II. Ulászló lengyel és magyar királynak. A török [császár] válaszlevele Pannónia királyához.³⁶

A változat

A Nagyságos és Méltóságos fejedelemnek, a Nagyságos László császárnak (imperator), Magyarország császáranak és Lengyelország királyának etc., mint testvéremek és legkedvesebb barátoknak, Amurath bég, a Nagyságos Úr, a Nagyságos Amyras Soltam Machmet Begnek, a Nagyságos császárnak, a Nagyságos Soltánnak a fia üdvözlését és testvéri érzésnek és a barátságának kedvező növekedését ajánlja.

Nagyméltóságod tudja meg, hogy a nemes férfiú, az Ön kiváló és hűséges küldötte a Nagyméltóságod részéről [küldött] nekünk tetsző levelet elhozta, és ebben a levélben Nagyméltóságod közölte, hogy bármit is mond Ön részéről az Ön hűséges küldötte,

B változat

A legkiválóbb fejedelemnek, Lászlónak, Pannónia és Lengyelország királyának úgy mint testvérünknek és igen tiszteletre méltó barátunknak Amurath bég Sultam, Machmet bégnek, Asia nagy egykori uralkodójának a fia, Asia nagy királya, valamint Thraxok és Macedonok leghatalmasabb császára üdvözlését és az őszinte tiszteletadásból fakadó érzelmét küldi.

Stoykát, Fenséged hűséges emberét, hírnökét, szószólóját és követét szívesen fogadtuk, és Fenségednek számunkra igen kedves leveleit, amelyeket csak bemutattott, még szívesebben fogadtuk. Ezekből megismertük, hogy Te azt kívánod, hogy mi mindent úgy fogadjunk a fentebb említett Stoykától, mintha az a Te saját sze-

³⁵ A szerb évkönyvek tanúsága szerint a despota 1444. augusztus 22-én vette át Szendrő várát. BABINGER, 1962. 137.; ENGEL, 1984. 84.

³⁶ HALECKI 1943. 88–90.

Stoyka, azt az Ön saját személyének tulajdonítsuk.

Közöljük uraságoddal, hogy a kedves követ, Stoyka elsőként Georgius despota úrról beszélt nekünk, arról, hogy az ő fiait és területeit szükséges kiadnom, és hogy Georgius minden szolgálatunkra kötelezett legyen, miként a múltban is volt.

Ez ügyben a Nagyméltóságod iránti testvéri érzetből engedtem. Ezután arról beszélt nekünk, hogy számomra tetsző legyen Blado úrral, Velachus vayvodával békét kötni a következő módon: hogy Blado vayvoda fizessen adót nekem a kezdeti szokás szerint, és minden szolgálatunkra kötelezett legyen, miként kezdetben, és ezután is így legyen, csak az nem, hogy személyesen jelenjék meg az udvarunkban. Ebben Nagyméltóságod iránti szeretetből belenyugszunk, tudniillik, hogy Blado vayvoda adjon adót és mindent, amikre a mi szolgálatunkban eddig is kötelezett volt, és ezután is így tegyen, és megnyugszunk abban, hogy személyesen maga ne jöjjön az udvarunkba, csak kezeseket küldjön hozzánk, és ha a mieink az ő területeire menekülnek, küldessenek hozzánk vissza, és mi is így cselekszünk, ha az ő területeiről ide menekülnek.

Ezen a módon az is kitetszik, tudniillik, hogy egyszerre tartjuk meg a Nagyméltóságod és a köztünk levő békét, testvéri érzést és jó barátságot.

Ezen okból kifolyólag mi megesküdtünk Nagyméltóságod követe, tudniillik Stoyka előtt, hogy jól és szilárdan megtartjuk a nagyméltóságoddal kötött békét, semmiféle csel és csalárdság nélkül egészen tíz évig. Ezért elküldjük a mi hűséges, nemes és kiváló emberünket, Solymambéget, tudniillik, hogy nagyméltóságodnak tetszések személyesen megesküdni, szabályosan és hitelesen, semmiféle csel és csa-

mélyed hiteles hűsége (?) lenne. Tudd meg tehát, hogy ő elsőként Georgius despota ügyéről beszélt fenséged nevében, hogy én adjam neki vissza a fiait és a területeit, és maga Georgius pedig ahogyan tartozott az eltelt időszakban nekünk segítséget adni bármely ügyünkkel kapcsolatban, úgy ezután is hasonlóképpen tartozzék. Mi mindezeket a Fenségedre és Királyi Testvériségedre tekintettel nagykegyelmesen megadjuk. Ezután a Te szószólód, Fenséged nevében azt sürgette, hogy Blado vayvodának, a Flaccusok fejedelmének méltóztassunk békét adni a következő feltételekkel, hogy maga Blado azon adókat, amelyeket nekünk kezdetben a szerződés (foedus) szerint annyi éven át tartozott fizetni, a jövőben különösen tartozzék, de mentesüljön a szokásjog szerint az alól, hogy személyesen megjelenjék az udvarunkban. Mi mindezeket a Te Királyi Testvériséged iránti hálából készségesen megengedve ebben az egyezményben (pactum) elrendeljük, hogy ő maga egy bizonyos esztendőn át adjon nekünk bizonyos számú kezeset, és ha valamely emberünk az ő bármely területére menekülne, azt minél előbb köteles nekünk kiszolgáltatni, és mi is elhatározzuk, hogy a mi területeinkre menekülő összes emberét visszaadjuk.

Elhatároztuk, hogy mindezek a készséges lélekkel és kegyes akarattal megengedett dolgok ebben az egyezésben megerősítetnek és elismertetnek, azaz hogy legyen béke, barátság, testvériség és jóakarát egyszersmind közted és más valamely szövetségeseid és alávetetted között, valamint köztünk és a mieink között, és ezen ügy érdekében királyi szokás szerint a Te szószólód, Stoyka előtt megesküdtünk, hogy ezt a megerősített, igaz, jó és nyugalmat hozó békét cseltől és csalárdságtól

lárdság nélkül, hogy a velünk kötött békét
tíz éven át jól és szilárdan megtartja.

mentesen tíz éven át szilárdan megőriz-
zük.

Ezért a Te Királyi Kiválóságodhoz elküld-
jük a mi hűséges, nemes és felettebb se-
rény emberünket, Solimanbeghet, hogy az
ő jelenlétében Fenségednek tetsszék a Te
királyi szokásod és a Ti vallásotok szoká-
sa szerint szabályosan és hitelesen meg-
küldni semmiféle csel és csalárdság nélkül,
hogy a mai naptól az elkövetkező tíz esz-
tendeig a békét jónak és szilárdnak, nyu-
galmat hozónak és velünk együtt kölcsö-
nösnek tekinted és azt állandóan és sért-
hetetlenül betartod.

Sándor Papp

THE PEACE TREATY OF SULTAN MURAD II AND
POLISH-HUNGARIAN KING LADISLAS I IN 1444

The study deals with one of the most relevant events of the Ottoman-Hungarian diplomatic relations before the battle of Mohács, the peace treaty of 1444. Both the contemporary historians and later historiography were interested in the fact, that according to the testimony of sources, the Hungarian and Polish king, Ladislas I first made peace with sultan Murad II, then breaking the treaty attacked the Ottoman Empire. The importance of the peace treaty had been increased by the fact, that the campaign proved to be a failure and Ladislas I died in the decisive battle of Varna. In spite of the interest the text of the treaty had not been found and its content had been reconstructed just from hints. A few years ago Dariusz Kołodziejczyk supposed, that the Latin letter of the sultan (its date June 12, 1444) containing data for the peace treaty — which was sent to the Hungarian king — had been the real peace treaty ('ahd-nāme). This present study contains opinions of this hypothesis. Besides the European sources Ottoman chronicles are at our disposal. The chronicle *Gazavât-i Sultan Murâd b. Mehemed Hân* (The Campaign of Mehmed's son, han Murad) gives useful informations for this topic. Since this valuable source has not been translated into Hungarian yet, the translation of it has been added to the study.